

Г. О. АНДРОЩУК, канд. екон. наук, доц.

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ЄС: ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА РЕФОРМА МИТНОЇ СЛУЖБИ

Резюме. У статті досліджено економіко-правові проблеми контрафакції та піратства, боротьби з недобросовісною конкуренцією у сфері інтелектуальної власності (ІВ), зокрема на зовнішньому кордоні та внутрішньому ринку ЄС. Проаналізовано зміст митної реформи в умовах цифрової трансформації, запропонованої Європейською комісією, причини та ключові чинники порушень у сфері ІВ, проблемні питання, що виникають у зв'язку з контрафакцією продукції на митному кордоні ЄС. Показано дії уряду щодо розробки стратегії реформи митної служби в Україні, імплементації законодавства до вимог ЄС, запропоновано заходи та організаційно-економічний механізм протидії недобросовісній конкуренції.

Ключові слова: інтелектуальна власність, недобросовісна конкуренція, цифрова трансформація, реформа митної служби, підроблені товари.

ВСТУП

Нині в усьому світі налічується 5,35 млрд Інтернет-користувачів, що становить 66,2 % світового населення. З цієї загальної кількості 5,04 млрд, або 62,3 % є користувачами соціальних мереж [1]. Це найбільш відкрите глобальне інформаційне суспільство. Нові технології є каталізаторами змін і пропонують підприємствам надзвичайно широкі можливості. Технології штучного інтелекту (ШІ), розширена реальність і квантові обчислення стають наступним набором нових технологій, які викликають стрибкоподібні зміни, що дає змогу підприємствам переформатувати цілі галузі. Визначальною в цифровій економіці стає роль інтелектуальної власності (ІВ). Цифрова економіка надала можливість споживачам замовляти товари з інших частин світу без участі імпортера чи оптовика (гуртовика). Піратство нині є майже виключно цифровим злочином. Уподобання споживачів змістилися у бік потокових сервісів для доступу до цифрового контенту через різні програми та платформи. Причепні до порушень злочинці можуть використовувати провідні технічні засоби протидії. Вебсайти, які незаконно пропонують товари відомих брендів, аудіовізуальний контент, розміщуються на серверах у Європі, Азії та на Близькому Сході. Злочинці використовують нові технології для приховання цифрових слідів і використання проксі-сервісів. Зростання активності онлайн-користувачів під час пандемії Covid-19 також призвело до збільшення кількості та різноманітності

ті пропозицій нелегальної продукції на підроблених вебсайтах і великих торгових майданчиках.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сфера захисту кордонів від проникнення через них контрафактної продукції є для Європейського Союзу (ЄС) одним із першочергових завдань. У травні 2021 р. Рада ЄС визначила, що злочини проти ІВ є одним із ключових аспектів серед 10 головних загроз ЄС у боротьбі із організованою злочинністю на 2022–2025 роки. У Висновку від 8 листопада 2023 р. щодо заявки України на членство в ЄС Єврокомісія зазначила, що для вступу до ЄС Україна має, окрім імплементації законодавства, запровадити також практику ЄС у сфері захисту прав ІВ. Адже, згідно з даними Єврокомісії, “у боротьбі з піратством і контрафактною продукцією все ще є недоліки, оскільки Україна залишається одним із чотирьох головних транзитних пунктів для поставок контрафактної продукції до ЄС” [2]. Саме митниця має виконувати функції контролю за міжнародною торгівлею: запобігати незаконній торгівлі, сприяти законній, тобто захищати громадян від неякісної (тобто: небезпечної) продукції, сприяти справедливій сплаті митних платежів, наповненню бюджету та підтримувати добросовісну конкуренцію на ринку. Запобігати порушенням прав ІВ у міжнародній торгівлі, або ж унеможливити проходження через митні кордони контрафактної продукції — це один із напрямів такої роботи. Для реалізації цих завдань митниця повинна мати необхідні

економіко-правові інструменти регулювання з відповідними повноваженнями та процедурами, IT-рішення та налагоджену співпрацю [3].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми контрафакції та піратства, боротьби з недобросовісною конкуренцією у сфері ІВ, зокрема на митному кордоні, досліджували українські науковці: Г. Андрощук, О. Бакалінська, О. Бутнік-Сіверський, В. Базилевич, Ю. Бошицький, Н. Бочарова, В. Вірченко, О. Гашицький, Г. Грігор'янц, О. Дорошенко, Р. Еннан, К. Зеров, Ю. Капіца, А. Кодинець, О. Кохановська, І. Литвинчук, Н. Мироненко, О. Орлюк, О. Пахаренко, С. Петренко, Л. Тарасенко, О. Тверезенко, О. Штефан, Р. Шишка, О. Харитоновна, Є. Ходаківський, О. Яворська, В. Якобчук та ін. Проте особливості піратства та контрафакції в ЄС (на зовнішньому кордоні та на внутрішньому ринку), особливо у сфері е-комерції, в умовах цифрової трансформації та реформи митної служби ЄС досліджено недостатньо.

Метою статті є економіко-правовий аналіз проблем контрафакції та піратства, боротьби з недобросовісною конкуренцією у сфері ІВ, зокрема на митному кордоні ЄС, змісту митної реформи, запропонованої Європейською комісією, виявлення причин і ключових чинників, проблемних питань, що виникають у зв'язку з цим явищем, надання рекомендацій щодо розробки стратегії реформи митної служби в Україні та організаційно-економічного механізму протидії недобросовісній конкуренції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Контрафактна та піратська продукція, що несе загрозу для економічної безпеки держави, споживачів і доквілля, вимагає комплексного підходу до посилення захисту прав ІВ шляхом дослідження проблем, обміну знаннями, надання інструментів боротьби з порушеннями. З цією метою Українським національним офісом інтелектуальної власності та інновацій нещодавно створено Центр спостереження з питань порушень прав ІВ (Центр спостереження). Він виступає спеціалізованим майданчиком, який об'єднає широке коло зацікавлених осіб — експертів, державні, правоохоронні і митні органи, бізнес, громадські організації — з метою реалізації такого комплексного підходу. Одним з інструментів цифровізації та посилення прозорості в боротьбі з порушенням прав ІВ стане створення на базі Центру спостереження Єдиного українського ІР-порталу [4].

“Інтелектуальна власність та інновації в контексті набуття Україною статусу кандидата в

члени ЄС мають визначальну роль. Гармонізовуючи правила та процедури в цих сферах, ми не лише відкриваємо Україну світові, як інноваційну та креативну націю, а й істотно покращуємо її інвестиційну привабливість. І від того, наскільки ми будемо в цьому ефективними, значною мірою залежатиме інноваційна повоєнна відбудова України...”, – зазначає Ю. Свириденко, перший віцепрем'єр-міністр України — міністр економіки України [5].

“Посилення захисту інтелектуальної власності є важливим не лише в контексті вступу України до ЄС, а й для більш нагальних потреб відновлення: без потужної екосистеми інтелектуальної власності іноземні інвестори просто не прийдуть у достатній кількості. Важливо захищати інвестиції, сприяти інноваціям, стимулювати економічне зростання та створювати робочі місця”, – вважає Р. Дюфло, заступник голови Представництва ЄС в Україні [5].

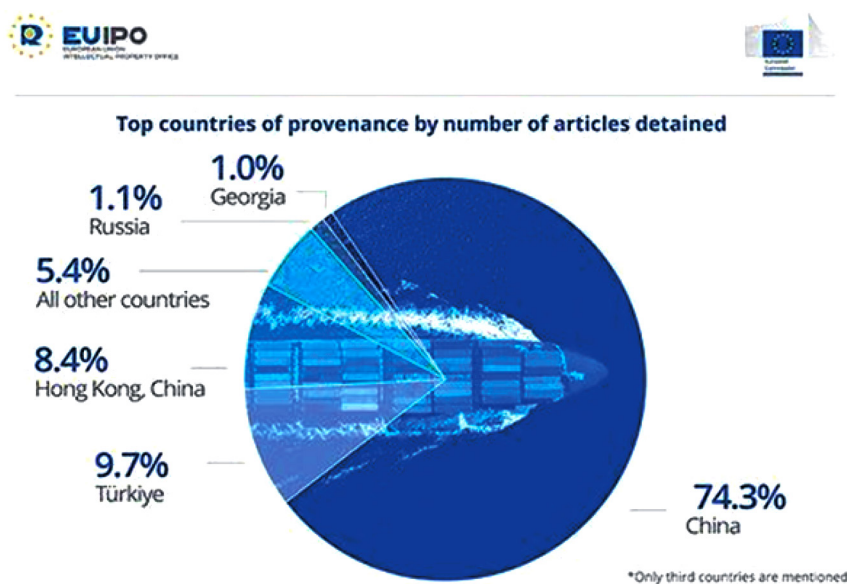
Відповідно до нещодавно запропонованої Європейською комісією митної структури онлайн-платформам буде відведено важливу роль у забезпеченні того, щоб товари, що продаються онлайн в ЄС, відповідали всім митним зобов'язанням. Платформи електронної комерції (е-комерції) повинні будуть забезпечити правильну оплату мит і ПДВ при купівлі, щоб споживачі більше не стикалися з прихованими платежами чи несподіваними документами під час надходження посилки. Чинна система, яка покладає відповідальність на окремих споживачів і перевізників уже застаріла. Цифрова трансформація та реформа митної служби є відповіддю на: збільшення обсягів торгівлі, рівня підроблених товарів (особливо у сфері е-комерції), кількості стандартів ЄС, які необхідно перевіряти на кордоні; наростальний тиск, під яким працює нинішня митниця ЄС. Для підтвердження цієї тези наведемо деякі статистичні дані. Відповідно до опублікованого 27 листопада 2023 р. спільного звіту Відомства інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) та Європейської комісії, у Європейському Союзі у 2022 р. (на зовнішньому кордоні ЄС та на внутрішньому ринку) було затримано приблизно 86 млн підроблених товарів. Оцінювальна вартість підроблених товарів, затриманих у ЄС, становила понад 2 млрд євро, що приблизно на 3 % більше в 2022 р. у порівнянні з 2021 роком [6]. З аналізу звіту видно, що п'ятьма найбільш затримуваними товарами з точки зору кількості затриманих предметів у всьому ЄС були ігри, пакувальні матеріали, іграшки, цигарки та записані компакт-диски/DVD. На ці позиції припадає понад 72 % врахованої продукції. Відправляючи цей дешевий

пакувальний матеріал окремо від цінних, але все ще немаркованих товарів, які порушують права ІВ та збираючи їх на території ЄС, порушники намагаються уникнути затримань. Хоча кількість предметів, затриманих на кордоні ЄС у 2022 р., скоротилася на 43 % у порівнянні з 2021 р., їхня вартість зросла на 11 %, оскільки було затримано більше предметів із вищою внутрішньою роздрібною вартістю, аніж попереднього року. Щодо затримань на внутрішньому ринку, то поліцією та органами нагляду за ринком було затримано більше підроблених товарів, ніж у 2021 р. (зростання майже на 26 %). Однак вартість цих товарів знизилася через збільшення частки затриманих товарів, що належать до дешевших категорій. Звіт ґрунтується на даних, наданих поліцією, митницею та органами нагляду за ринком держав — членів ЄС у 2022 р., опублікованих Генеральним директором Європейської комісії з оподаткування та митного союзу (DG TAXUD) і Відомством інтелектуальної власності Європейського Союзу (EUIPO) у спільному документі “Захист прав інтелектуальної власності ЄС: результати на кордоні ЄС та на внутрішньому ринку ЄС у 2022 році” (EU enforcement of intellectual property rights: results at the border and in EU internal market 2022) [7]. У звіті, що аналізується, показано річні результати щодо забезпечення дотримання прав ІВ правоохоронними органами ЄС на кордоні ЄС і на внутрішньому ринку ЄС відповідно.

З аналізу звіту видно, що на десять держав — членів ЄС (Італія, Франція, Нідерланди, Болгарія, Німеччина, Литва, Іспанія, Угорщина,

Греція та Португалія) припадає понад 96 % від загальної кількості підроблених виробів, затриманих в ЄС у 2022 році. Так, на Італію припадає більш ніж половина від загальної кількості підробок, а, за оціночною вартістю — понад 33 %. Як показано на **рис. 1** Китай залишається основною країною походження більшості підроблених товарів, що надійшли до ЄС у 2022 р., за ним слідує Туреччина (категорія найбільш затримуваних товарів — це одяг) і Гонконг, Китай (категорія найбільш затримуваних товарів — одяг, а також аксесуари для мобільних телефонів) [7]. У 2022 р. найбільш значущим видом транспортування підроблених товарів за кількістю зареєстрованих випадків залишилися пошта та експрес-кур'єр.

Арешти на внутрішньому ринку ЄС. Тенденція затримання товарів, що порушують права ІВ, на внутрішньому ринку ЄС збільшилася на 16 % у 2021 р. у порівнянні з попереднім роком. Водночас, попри збільшення кількості затриманих товарів, їх оцінена вартість знизилася на 3,5 % через зміщення кошика від затриманих підкатегорій у бік дешевших товарів. Торговельні марки є типом прав ІВ, що найбільше підробляється, що визначено статистикою арештів на внутрішньому ринку ЄС (понад 93 % арештованих предметів). На внутрішньому ринку порушуються й інші види прав ІВ, такі, як авторські права (близько 6 % затриманих об'єктів) та промислові зразки (близько 0,7 %). Аналіз документів EUIPO надає корисну, консолідовану інформацію для моніторингу порушень прав ІВ в ЄС та розробки відповідних контрзаходів

Рис. 1. Країни походження за кількістю затриманих виробів
Джерело: [7].

правоохоронними органами, оскільки цифри дають змогу краще зрозуміти тенденції та особливості проблеми. У ширшому масштабі він надає політикам ЄС дані для розробки науково обґрунтованих пріоритетів та політики.

Важливість Митного союзу для економіки ЄС. Митний союз — це справжня історія успіху європейської інтеграції та процвітання. ЄС отримує значну вигоду від зв'язку з рештою світу через міжнародну торгівлю, яку полегшує та уможливорює митниця ЄС. Митний союз також означає, що товари можуть вільно переміщатися всередині Єдиного ринку ЄС, найбільшого у світі інтегрованого Єдиного ринку. У 2021 р. обсяг торгівлі ЄС з іншими країнами становив 4,3 трлн євро, що становить 14 % світової торгівлі, причому до 56 млн робочих місць у ЄС залежать від торгівлі всередині ЄС. Митниця також щорічно збирає 80 млрд євро у вигляді мит, акцизів і податку на додану вартість (ПДВ), які допомагають фінансувати бюджети ЄС і національних держав-членів. Водночас перед митницею зараз стоїть завдання забезпечувати дотримання постійно зростаючого набору амбітних законів, які встановлюють екологічні, соціальні та цифрові стандарти ЄС для продуктів у ЄС, визначаючи, як підприємства працюють усередині та за межами Єдиного ринку [8]. Здатність митниці контролювати та забезпечувати дотримання правил, які товари ввозяться до Митного союзу ЄС та вивозяться з нього, має стратегічне значення для економіки, процвітання, безпеки та захищеності ЄС.

Проте процеси, системи та управління митниці ЄС сьогодні також надто складні, щоб як влада, так і торговці могли ефективно орієнтуватися. Імпортерам ЄС доводиться мати справу з 27 національними митними адміністраціями та більш ніж 111 окремими інтерфейсами та ІТ-системами, експлуатація яких коштує владі дорого і не обов'язково взаємопов'язана. У ЄС немає центральної митної бази даних чи нагляду за ланцюжком поставок до ЄС. Це робить ЄС уразливим для всіх видів ризиків: від втрати державних доходів до тероризму, злочинної діяльності та шахрайства до розміщення на ринку небезпечних продуктів. Стратегічні цінності та конкурентоспроможність також ризикує підірвати недобросовісна конкуренція з боку торговців, які не входять до ЄС [8].

Митна реформа ЄС: кероване даними бачення простішого, розумнішого та безпечнішого Митного союзу. Реформи митниці ЄС [8–10]. У травні 2023 р. Європейська комісія опублікувала пропозицію щодо реформування Митного союзу ЄС. Пакет митної реформи ЄС у 2023 р. має декілька політичних цілей:

1) надання торговцям централізованого електронного інтерфейсу на рівні ЄС (“Хаб митних даних ЄС”), щоб торговці могли завантажувати інформацію та мати огляд всього ланцюжка поставок, а також знижувати витрати на дотримання вимог;

2) створення нового митного органу ЄС для здійснення більш гармонізованого митного контролю та управління ризиками;

3) надання індивідуального рішення для імпорту е-комерції, особливо транзакцій через онлайн-платформи.

У цьому документі розглядається те, як пакет митної реформи ЄС розв'язувати проблему заниження мит на імпортовані товари, особливо товари з низькою вартістю (до 150 євро) з юрисдикцій, що не входять до ЄС, через платформи онлайн-торгівлі (наприклад, eBay, Amazon, AliExpress). У цьому аспекті також тісно перетинаються митне право, законодавство з ІВ, ПДВ та зобов'язання платформ зі звітності у сфері прямого оподаткування (DAC 7) [9].

Законопроект допоможе припинити можливість шахраїв ввозити до ЄС підроблені товари. *По-перше*, запропонована нова система надасть митним органам можливість у режимі реального часу переглядати дані, що пов'язані з ланцюжками поставок і виробничими процесами товарів, які надходять до ЄС, що дасть митниці змогу більш швидко, послідовно та ефективно реагувати на ризики, включаючи товари, які порушують права ІВ. *По-друге*, новий Митний орган ЄС суттєво покращить співпрацю між митницею, органами нагляду за ринком і правоохоронними органами на рівні ЄС та на національному рівні, що дозволить краще управляти ризиками та запобігати так званім прикордонним покупкам, коли фальшивомонетники шукають найпростіший шлях у країну.

Єврокомісія висунула пропозиції щодо найамбіційнішої та всеосяжної реформи Митного союзу ЄС із моменту його створення у 1968 році. Запропоновані заходи є провідним у світі баченням митної служби ЄС, заснованим на даних, що значно спростить митні процеси для бізнесу, особливо для найбільш надійних трейдерів.

Завдяки цифровій трансформації реформа дасть змогу скоротити громіздкі митні процедури, замінивши традиційні декларації на інтегрованій підхід до нагляду за імпортом, що базується на даних. Водночас митні органи будуть мати інструменти та ресурси, що необхідні для належної оцінки та припинення імпорту, який представляє реальні ризики для ЄС, його громадян та економіки.

Реформа є відповіддю на нинішній тиск, у якому працює митниця ЄС, включаючи вели-

чезне зростання обсягів торгівлі, особливо в е-комерції, кількість стандартів ЄС, що швидко зростають, відповідність яким необхідно перевіряти на кордоні, а також мінливі геополітичні реалії та кризи. Це зробить митну систему придатною для більш зеленої, цифрової епохи, а також сприятиме створенню більш безпечного та конкурентоспроможного єдиного ринку. Водночас реформа спрощує та раціоналізує вимоги до митної звітності для трейдерів, наприклад, за рахунок скорочення часу, необхідного для завершення процесів імпорту, а також за рахунок надання єдиного інтерфейсу ЄС і полегшення повторного використання даних. Таким чином, це допомагає досягти мети Європейської комісії щодо зниження такого тягаря на 25 %, не підриваючи при цьому відповідних політичних цілей.

Новий Митний орган ЄС здійснюватиме нагляд за Центром митних даних ЄС, який виступатиме як двигун нової системи. Згодом Data Hub замінить чинну митну IT-інфраструктуру в країнах — членах ЄС, заощадивши їм до 2 млрд євро на рік на операційних витратах. Новий орган також сприятиме реалізації покращеного підходу ЄС до управління ризиками та митними перевірками.

Нове партнерство з бізнесом [8–10]. У реформованому Митному союзі ЄС компанії, які хочуть ввозити товари до ЄС, зможуть реєструвати всю інформацію про свої продукти та ланцюжки поставок у єдиному онлайн-середовищі: новому Митному центрі ЄС. Ця провідна технологія збиратиме дані, які надаватиме бізнес, і за допомогою машинного навчання, штучного інтелекту та втручання людини надасть владі 360-градусний огляд ланцюжків постачання та руху товарів. Окрім того, підприємствам потрібно буде взаємодіяти лише з одним порталом під час подачі митної інформації та лише один раз для декількох партій товару. У деяких випадках, коли бізнес-процеси та ланцюжки поставок є цілком прозорими, тоді найбільш надійні трейдери (трейдери Trust and Check) зможуть надати свої товари в обіг до ЄС взагалі без будь-якого активного митного втручання. Категорія Trust & Check посилює чинну програму уповноважених економічних операторів (АЕО) для довірених трейдерів. Це нове партнерство з бізнесом є першим у світі. Пропонується новий потужний інструмент для підтримки бізнесу, торгівлі та відкритої стратегічної автономії ЄС. Центр митних даних ЄС дасть змогу імпортувати товари до ЄС із мінімальним митним втручанням без шкоди для вимог безпеки, захисту чи боротьби з шахрайством. Відповідно до пропозицій, Data Hub відкривається для постачання е-комерції в 2028 р., а

в 2032 р. (на добровільній основі) за ним підуть інші імпортери, що призведе до суттєвих переваг і спрощень. Трейдери Trust & Check також зможуть розмитнити весь свій імпорт у митних органах держави-члена, у якій вони базуються, незалежно від того, де товари потрапляють до ЄС. У 2035 р. буде проведена оцінка того, чи ця можливість може бути поширена на всіх трейдерів, коли Хаб стане обов'язковим із 2038 року.

Розумний підхід до митного контролю.

Пропонована нова система дасть митним органам загальне уявлення про ланцюжки поставок і виробничі процеси товарів, що надходять до ЄС. Усі держави-члени матимуть доступ до даних у режимі реального часу та зможуть об'єднувати інформацію для більш швидкого, послідовного та ефективного реагування на ризики. Штучний інтелект буде використовуватися для аналізу і моніторингу даних, прогнозування проблем ще до того, як товари розпочнуть свій шлях до ЄС. Це дасть змогу митним органам ЄС зосередити свої зусилля та ресурси там, де вони найбільше необхідні: зупинити ввезення до Союзу небезпечних чи незаконних товарів і підтримати дедалі більшу кількість законів ЄС, які забороняють певні товари, що суперечать загальноприйнятим цінностям ЄС, наприклад, у сфері зміни клімату, вирубування лісів, примусової праці. Наведемо лише декілька прикладів. Це також допоможе забезпечити належний збір мит і податків на користь національного бюджету та бюджету ЄС. Щоб допомогти державам-членам правильно визначити ризики та координувати свої перевірки та інспекції (особливо під час кризи) інформація та досвід будуть об'єднані та оцінені на рівні ЄС через новий Митний орган ЄС, що діє на основі даних, наданих через Центр митних даних ЄС. Новий режим суттєво покращить співпрацю між митницею та наглядом за ринком і правоохоронними органами на рівні ЄС та на національному рівні, зокрема шляхом обміну інформацією через Центр митних даних.

Найсучасніший підхід до е-комерції. Реформа зробить онлайн-платформи ключовими гравцями в забезпеченні того, щоб товари, які продаються онлайн у ЄС, відповідали всім митним зобов'язанням. Це серйозний відхід від чинної митної системи, яка покладає відповідальність на окремого споживача та перевізників. Платформи будуть нести відповідальність за те, щоб мита та ПДВ були сплачені при купівлі. Завдяки онлайн-платформам споживачі з ЄС як офіційні імпортери можуть бути впевнені в тому, що всі мита сплачені, а їхні покупки безпечні та відповідають екологічним, безпечним та етичним стандартам ЄС. Водночас реформа скасовує чинний

поріг, за якого товари, вартість яких менша за 150 євро, звільняються від мита, яким активно користуються шахраї. До 65 % таких посилок, що надходять до ЄС, наразі недооцінені з метою уникнення мит на імпорт. Реформа також спрощує розрахунок мит на найбільш поширені товари з низькою вартістю, що купуються за межами ЄС, скорочуючи тисячі можливих категорій мит до чотирьох. Це значно спростить розрахунок мит для невеликих посилок, допомагаючи платформам і митним органам краще керувати одним мільярдом покупок е-комерції, що надходять до ЄС щороку. Це також усуне можливість шахрайства. Очікується, що новий індивідуальний режим е-комерції принесе додаткові митні доходи в розмірі 1 млрд євро на рік.

Заходи підтримки, що пропонуються [11]. Держави-члени можуть обрати технічну підтримку відповідно до наступного [невичерпного] списку заходів:

- **управління ІТ та послуги:** розробити та реалізувати **стратегії цифрової трансформації**, що впливають із загальної стратегії податкових і митних органів; розробляти та керувати **корпоративною архітектурою** податкової та митної адміністрацій; поліпшити **керування даними**, щоб покращити якість, узгодженість, зручність використання, безпеку та доступність даних; зміцнити **інформаційну та кібербезпеку**. **Основні інформаційні системи** — підтримка покращення функціональності, можливостей і продуктивності ІТ-екосистеми податкової та митної адміністрацій;
- **конкретні рішення та інструменти, що базуються на даних:** впровадження **вимог до цифрової звітності з ПДВ (DRR)**; впровадження **звітів у режимі реального часу**, пов'язаних із податками на заробітну плату, податками, митами, прибутковим податком та інформацією третіх осіб; впровадження **передових інструментів аналізу даних** (штучний інтелект, когнітивне розпізнавання, машинне навчання тощо); зміцнення потенціалу для **проведення податкових перевірок на основі даних і митного контролю на основі даних; нарощування потенціалу**; підготовка та надання індивідуальних навчальних інструментів для розвитку та зміцнення цифрових навичок податкових та митних органів; **стратегії управління змінами та комунікації для цифрової трансформації податкових і митних адміністрацій**;
- **податкова політика, зорієнтована на цифрові технології:** узгодження цифровізації з

цілями податкової політики, що пов'язані з мобілізацією внутрішніх доходів; вивчення цифровізації як засобу досягнення економічного зростання та досягнення інших політичних цілей (окрім податкового адміністрування, але пов'язаних із ним); підтримка законодавчих змін для ефективної реалізації цифрової трансформації.

Що спричиняє ця амбітна реформа? По-перше, пропозиція передбачає створення нового Митного управління ЄС, яке керуватиме Центром митних даних ЄС, що лежить в основі нової митної системи. Окрім того, запровадження нового Митного органу ЄС розглядається як спосіб покращити управління ризиками та митні перевірки на рівні ЄС. *По-друге*, пропозиції припускають, що торговці, які імпортують товари до ЄС, зможуть використовувати єдиний портал для передачі інформації про свої митниці, продукти та ланцюжок поставок. Такі спрощення мають не лише знизити навантаження на бізнес, а й дати владі більшу прозорість руху товарів усередині єдиного ринку. Окрім того, новий статус "Довіра та перевірка" дозволить певним довіреним торговцям ввозити товари до ЄС без будь-якого митного втручання. Мета полягає в тому, щоб зробити хаб даних доступним спочатку для посилок е-комерції у 2028 р. та на факультативній основі для інших видів імпорту у 2032 році. Однак із 2038 р. використання цього нового хаба має стати обов'язковим для всіх торговців. Штучний інтелект, дані в режимі реального часу та обмін інформацією через новий митний центр даних мають забезпечити владі більшу прозорість та компетентність у моніторингу товарів, що переміщуються до Митного союзу, та, зрештою, покращити збір доходів. Ще одним важливим аспектом реформи є те, що онлайн-ринки стануть центральним елементом забезпечення відповідності товарів, що продаються через Інтернет митним вимогам. Згідно з пропозиціями, онлайн-платформи, що полегшують постачання товарів споживачам ЄС, стануть офіційними імпортерами і, як наслідок, нести відповідальність за забезпечення сплати будь-якого ПДВ і мит під час продажу, а не імпорту. Це буде значним збільшенням відповідальності для онлайн-торговельних майданчиків, які вже відігравали важливішу роль у зборі ПДВ, коли було запроваджено пакет ПДВ для електронної комерції 2021 року. Окрім того, нинішній поріг мита 150 євро буде скасовано, щоб покласти край шахрайській діяльності з боку торговців, які занижують вартість партій товарів. Зрештою, щоб торговцям та владі було простіше застосовувати правильні мита, метод розрахунку буде значно спрощено в ново-

му режимі “індивідуальної е-комерції”. Сфера е-комерції була в центрі різних реформ ЄС за останні декілька років. Ця амбітна реформа — від оцифрування звітності до притягнення учасників е-комерції до відповідальності за недотримання податкового законодавства — ще раз показує, як європейська влада прагне створити середовище, несприйнятливим до податкового шахрайства. Фактично, інтернет-магазинам доведеться взяти до уваги митні зміни, описані у цій статті, а також нову пропозицію щодо Директиви Ради, яка також змінить використання IOSS у найближчому майбутньому. Ці пропозиції щодо митного законодавства були направлені до Європейського парламенту та Ради ЄС для погодження, а також до ЄЕСК для консультацій. У разі схвалення нові правила почнуть застосовуватись з 1 березня 2028 року.

Оновлення стратегії реформи митної служби в Україні. Керівник Держмитслужби в Україні С. Звягінцев зазначає, що: “митники не мають у своєму розпорядженні інструментарію розшукових заходів, що б дозволило більш ефективно протидіяти фактам контрабанди”. Проте, навіть з таким обмеженим функціоналом, митники активно протидіють спробам незаконного переміщення через кордон партій високоліквідних товарів, а також заборонених для переміщення речовин. Лише протягом 2023 р. в Україні виявили 11935 порушень митних правил на суму 8,9 млрд грн. Обмеженість повноважень української митниці через відсутність права на проведення оперативної-розшукової діяльності ускладнює можливість повною мірою бути задіяними в системі взаємодії та обміну інформацією, зокрема з митними органами іноземних держав [12]. Згідно з даними голови ДБР, через системну корупцію в органах Держмитслужби державний бюджет недоотримує до 10 млрд грн щомісяця. Міжнародний валютний фонд у звіті “Україна: митна реформа в національній фінансовій стратегії” (вересень 2023 р.) зазначив, що в доповнення до криміналізації товарної контрабанди необхідно переглянути роль та повноваження митної служби. Митниця повинна відігравати центральну роль у виявленні та переслідуванні контрабанди та інших суттєвих злочинів у митній зоні [13]. Уряд України оновлює стратегію реформи митної служби, яка включатиме подальшу інтеграцію з ЄС, спільний контроль на західному кордоні, комплексне будівництво прикордонної інфраструктури, цифровізацію та боротьбу з корупцією. На цьому наголосив Прем’єр-міністр України Денис Шмигаль під час наради з питань митної реформи [13]. Україна вже реалізує варіанти митного безвізового режиму з ЄС у рамках системи загального транзи-

ту (NCTS) та отримала високу оцінку Єврокомісії за виконання вимог у митній сфері. “Наступна митна реформа передбачає низку практичних кроків. Це встановлення сканерів. Це спільний контроль митників України та ЄС. Для цього нам необхідно гармонізувати наше законодавство з європейським. Одним із пріоритетних напрямів реформи є цифровізація митниці. Ідеться про обмін даними, електронну чергу, яка спростить перетин кордону, і про електронне митне оформлення в “Дії””, — зазначив посадовець. Він наголосив, що особливу увагу буде приділено модернізації прикордонної інфраструктури та доручив створити робочу групу з актуалізації стратегії митної реформи [13]. Україна виконала свої зобов’язання щодо приведення митного законодавства у відповідність до законодавства ЄС на 80 %, а також імплементувала вже майже третину митних стандартів ЄС.

Нині проект реформи передбачає: запровадження спільних пунктів пропуску та спільної бази даних із країнами ЄС. Це вдвічі прискорить процедури оформлення, унеможливить підроблення документів (коли на одному кордоні надається один пакет, на іншому — другий), зменшить транспортні та часові витрати на оформлення товарів у суміжних службах; диджиталізацію всіх процесів і впровадження електронної черги. Це має забезпечити прозорість, легкість адміністрування, зменшення кількості “сірих” суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, чорної контрабанди тощо; зміни в кадровій політиці. Зрештою бізнес повинен отримати прості та прозорі митні процедури та кращі можливості для міжнародної торгівлі, зокрема митні спрощення та “митний безвіз” — можливість користуватися всіма перевагами, які доступні для бізнесу країн ЄС. До вже заявлених пропозицій влади експерти пропонують додати такі:

- уніфікація митного тарифу: десятки різних ставок мита варто звести до декількох, щоб виключити можливість маніпуляцій як митником, так і бізнесом;
- інтеграція системи митниці до інших систем державних органів і приватних структур, зокрема податкової, Національного банку, правоохоронних, судових, бізнес-структур для автоматичного обміну інформацією;
- абсолютна автоматизація та диджиталізація послуг від митниці: від подання декларацій (що складає майже 100 %) до будь-якого дозволу/рішення/ліцензії тощо, з принципом мовчазної згоди, вичерпним переліком зауважень і граничними обмеженнями строками для прийняття рішення органом;
- майже повна автоматизація прийняття рішень: вирішення питань стосовно того, чи

правильно заповнена декларація, чи той код товару вказано, чи підходить ціна товару, з якої сплачуються митні платежі й інше вирішує не посадова особа;

- зміна філософії: платник податків є партнером, а не ворогом, тому варто додати опцію закріпленого фахівця для надання консультацій;
- система HR для митників: кар'єрне зростання, тренінги, освіта, підвищення компетенцій і кваліфікацій тощо, адже українська митниця — це не лише керівництво, а й 11 тисяч її працівників;
- предметні кроки для розуміння мети реформи: полегшення процесу сплати податків, стимулювання збільшення обсягів торгівлі, зменшення часу оформлення та вартості процедур тощо;
- зменшення обсягів документів для митного оформлення [14].

Говорячи про законодавче забезпечення та організацію захисту ІВ на онлайнних торговельних майданчиках (ОТМ), варто врахувати Рекомендації Міжнародної організації з охорони прав інтелектуальної власності (AIPPI), що були прийняті 25 жовтня 2023 р. на Всесвітньому конгресі в Стамбулі. AIPPI прийняла Резолюцію щодо відповідальності онлайнних торговельних майданчиків за порушення прав ІВ [15]. У документі підкреслюється необхідність прийняття спеціального режиму цифрового права, спрямованого на забезпечення балансу між інтересами ОТМ, роль яких є важливою для розвитку е-комерції, та володільців прав ІВ, які повинні мати можливість отримувати переваги від ефективного захисту.

ВИСНОВКИ

Митний союз — це одна з ключових особливостей ЄС, що полегшує торгівлю з рештою світу на суму 4,3 трлн євро (4,7 трлн дол. США) у 2021 році. Він стикається з багатьма проблемами, включаючи зростання рівня контрафакції і піратства, обсягів е-комерції, тоді як митні чиновники відіграють значну роль у забезпеченні санкцій проти росії після її вторгнення до України. Проблема боротьби з контрафактною продукцією щороку загострюється: обсяг світового ринку контрафактної продукції становить майже 1,5 трлн дол. США. Під відомими торговельними марками продаються псевдоелітні одяг та взуття, сурогатні алкоголь та продукти харчування, фальсифіковані лікарські препарати. При поширенні фальсифікованої та контрафактної продукції через глобальні мережі постачальників легальної продукції споживачі схильні до суттєвих ризиків безпеки та здоров'я. Пропозиція Європейської комісії реорганізує та спрос-

ить митну систему для посилок е-комерції, які становлять понад 73 % усіх митних декларацій, з новим центром, відкритим для відправлень е-комерції у 2028 році. Очікується, що режим е-комерції принесе додаткові митні прибутки (1 млрд євро на рік). Таким чином, варто зазначити, що переваги цифровізації податкових і митних адміністрацій широко визнані у ЄС та державах-членах. У світі, який стає дедалі більш цифровим, податкові та митні адміністрації стикаються зі значним попитом зацікавлених сторін на надання оперативних послуг у режимі реального часу. Інформаційні технології (IT) зроблять податкову та митну системи, системи захисту прав ІВ більш простими, прозорими та ефективними, що зрештою покращує умови для бізнесу та приватних осіб, а також для національних адміністрацій. Цифрові інструменти дозволяють національним адміністраціям задовольняти різні потреби, забезпечують швидкий обмін та обробку інформації, а також гарантують, що їх конструкція враховує фінансові ризики, ризики безпеки, запобігає ухилянню від сплати податків та ефективно запобігає митному і податковому шахрайству, недобросовісній конкуренції. Митниця — це один із найважливіших чинників для інтенсифікації міжнародної торгівлі, яка для України, як експортно-орієнтованої економіки, є одним із найважливіших чинників розвитку. Нова українська митниця має стати органом, що складається з чотирьох ключових елементів: сучасна європейська інфраструктура, однакові й зрозумілі правила для всіх, швидкий і зручний сервіс, нова кадрова політика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Petrosyan A. Worldwide digital population 2024 [Electronic resource] / Ani Petrosyan // STATISTA. — Access mode: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>.
2. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union : commission staff working document [Electronic resource] / European Commission. — Brussels, 2023. — 67 p. — Access mode: SWD_2023_30_Ukraine.pdf (europa.eu).
3. Захист прав інтелектуальної власності: які заходи вживає митниця ЄС для боротьби з контрафактом і чому це важливо для України, яка прагне вступити до Європейського Союзу? [Електронний ресурс] // EU4PFM. — Режим доступу: <https://eu4pfm.com.ua/news/z-1-hrudnia-2023-roku-ukraina-pochne-vykorystovuvaty-systemuncts-phase-5-uspishno-proyshovshy-vsi-etapy-testuvannia-clone/?lang=uk>.
4. Про діяльність Центру спостереження з питань порушень прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс] // IP OFFICE. — 12 с. — Режим доступу: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/IPR_prezentatsia-web.pdf.

5. ЄС та Україна домовилися про підтримку інтеграції України до системи інтелектуальної власності ЄС [Електронний ресурс] // Юридична газета online. — 23 жовтня 2023. — Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/golovna/es-ta-ukrayina-domovilisya-pro-pidtrimku-integraciyi-ukrayini-dosistemi-intelektualnoyi-vlasnosti-e.html>.
6. 86m fake items worth more than 2bn Euro detained in the EU in 2022 [Electronic resource] // INSIGHT EU MONITORING. — Access mode: <https://portal.ieu-monitoring.com/editorial/86m-fake-items-worth-more-than-2bn-euro-detained-in-the-eu-in-2022/422033>.
7. EU enforcement of intellectual property rights: results at the EU border and in the EU internal market 2022. [Electronic resource] / European Union Intellectual Property Office. — 2023. — Access mode: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2023_EU_enforcement_of_IPRs_2022/2023_EU_enforcement_of_IPRs_results_at_EU_border_and_in_EU_internal_market_2022_FullR_en.pdf.
8. EU Customs Reform: A data-driven vision for a simpler, smarter and safer Customs Union [Electronic resource] // European Commission. — 17 May 2023. — Access mode: EU Customs Reform (europa.eu).
9. Valero J. EU Customs Reform to Target Online Sellers Like Amazon, Alibaba [Electronic resource] / J. Valero, K. Roskopf // Bloomberg. 17 May 2023. — Access mode: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-17/eu-proposes-major-reforms-to-simplify-the-bloc-s-customs-union>.
10. Questions and Answers: EU Customs Reform [Electronic resource] // EU Monitor. — Access mode: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vm35ejd3m5vj?ctx=vgURLd0q6dt2wyw>.
11. Commission proposal on EU customs reform [Electronic resource] // AWB. — 14 June 2023 — Access mode: <https://www.awb-international.com/article/commission-proposal-on-eu-customs-reform>.
12. Звягінцев С. Навіщо митниці функції оперативно-розшукової діяльності і слідства? [Електронний ресурс] / С. Звягінцев // Економічна правда. — 21 лютого 2024. — Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/21/710230/>.
13. Denys Shmyhal: “We are updating the customs reform strategy” [Electronic resource] // Government Portal. — 17 March 2023. — Access mode: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/denys-shmyhal-onovliuemo-stratehiu-reformuvannia-mytnytsi>.
14. Берестенко В. Реформа української митниці: сервіс замість поборів [Електронний ресурс] / В. Берестенко // Економічна правда. — 15 травня 2023. — Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/15/700137/>.
15. Resolution 2023 — Study Question — General Responsibility of online marketplaces for online infringement of industrial property rights [Electronic resource] // AIPPI World Congress. — Istanbul, 25 October 2023. — Access mode: <https://aippi.soutron.net/Portal/Default/en-GB/DownloadImageFile.ashx?objectId=9242&ownerType=0&ownerId=4873>.
3. Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti: yaki zakhody vzhyaie mytnytsia YeS dlia borotby z kontrafaktom i chomu tse vazhlyvo dlia Ukrainy, yaka prahne vstupyty do Yevropeiskoho Soiuzu? [Protection of intellectual property rights: what measures does the EU customs take to combat counterfeiting and why is it important for Ukraine, which aspires to join the European Union?]. *EU4PFM*. Retrieved from: <https://eu4pfm.com.ua/news/z-1-hrudnia-2023-roku-ukraina-pochne-vykorystovuvaty-systemu-ncts-phase-5-uspishno-proyshovshy-vsi-etapy-testuvannia-clone/?lang=uk>. [in Ukr.].
4. Pro diialnist Tsentru sposterezhenia z pytan porushen prav intelektualnoi vlasnosti [About the activities of the Monitoring Center on Violations of Intellectual Property Rights]. *IP OFFICE*. 12 p. Retrieved from: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/IPR_prezentatsia-web.pdf. [in Ukr.].
5. (2023). YeS ta Ukraina domovylysia pro pidtrymku intehratsii Ukrainy do systemy intelektualnoi vlasnosti YeS [The EU and Ukraine agreed to support Ukraine’s integration into the EU intellectual property system]. *Yurydychna hazeta online* [Legal newspaper online]. October 23. Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/golovna/es-ta-ukrayina-domovilisya-pro-pidtrimku-integraciyi-ukrayini-dosistemi-intelektualnoyi-vlasnosti-e.html> [in Ukr.].
6. 86m fake items worth more than 2bn Euro detained in the EU in 2022. *INSIGHT EU MONITORING*. Retrieved from: <https://portal.ieu-monitoring.com/editorial/86m-fake-items-worth-more-than-2bn-euro-detained-in-the-eu-in-2022/422033>.
7. (2023). EU enforcement of intellectual property rights: results at the EU border and in the EU internal market 2022. *European Union Intellectual Property Office*. Retrieved from: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2023_EU_enforcement_of_IPRs_2022/2023_EU_enforcement_of_IPRs_results_at_EU_border_and_in_EU_internal_market_2022_FullR_en.pdf.
8. (2023). EU Customs Reform: A data-driven vision for a simpler, smarter and safer Customs Union. *European Commission*. May 17. Retrieved from: EU Customs Reform (europa.eu).
9. Valero, J., & Roskopf, K. (2023). EU Customs Reform to Target Online Sellers Like Amazon, Alibaba. May 17. Retrieved from: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-17/eu-proposes-major-reforms-to-simplify-the-bloc-s-customs-union>.
10. Questions and Answers: EU Customs Reform. EU Monitor. Retrieved from: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7m1c3gyxp/vm35ejd3m5vj?ctx=vgURLd0q6dt2wyw>.
11. (2023). Commission proposal on EU customs reform. AWB, June 14. Retrieved from: <https://www.awb-international.com/article/commission-proposal-on-eu-customs-reform>.
12. Zviahintsev, S. (2024). Navishcho mytnytsi funktsii operatyvno-rozshukovoї diialnosti i slidstva? [Why do customs have the functions of operational search and investigation?]. *Ekonomichna pravda* [Economic Truth]. February 21. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/21/710230/>. [in Ukr.].

REFERENCES

1. Petrosyan, A. (2024). Worldwide digital population. *STATISTA*. Retrieved from: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/>.
2. (2023). Analytical Report following the Commu-

13. (2023). Denys Shmyhal: We are updating the customs reform strategy. Government Portal, March 17. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/denys-shmyhal-onovliuiemo-stratehiu-reformuvannia-mytnytsi>.
14. Berestenko, V. (2023). *Reforma ukraïnskoi mytnytsi: servis zamist poboriv [Ukrainian customs reform: service instead of levies]*. *Ekonomichna pravda [Economic Truth]*. May 15. Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/15/700137/>. [in Ukr.].
15. (2023). Resolution 2023 — Study Question — General Responsibility of online marketplaces for online infringement of industrial property rights. *AIPPI World Congress*. Istanbul, 25 October. Retrieved from: <https://aippi.soutron.net/Portal/Default/en-GB/DownloadImageFile.ashx?objectId=9242&ownerType=0&ownerId=4873>.

H. O. ANDROSHCHUK, PhD in Economics, Associate Professor

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE EU: DIGITAL TRANSFORMATION AND CUSTOMS REFORM

Abstract. *The paper examines the economic and legal problems of counterfeiting and piracy, combating unfair competition in the field of intellectual property (IP), particularly on the external border and the internal market of the EU. The problem of combating counterfeiting is getting worse every year: the volume of the world market of counterfeit products is about 1.5 trillion. dollars. The content of the customs reform in the conditions of digital transformation proposed by the European Commission, the causes and key factors of violations in the field of IP, problematic issues arising in connection with the counterfeiting of products at the customs border of the EU are analyzed. The actions of the government regarding the development of the strategy for the reform of the customs service in Ukraine, the implementation of the legislation in accordance with the EU requirements are shown, measures and an organizational and economic mechanism for countering unfair competition are proposed. The new Ukrainian customs must become a body consisting of four key elements: modern European infrastructure, the same and clear rules of the game for everyone, fast and convenient service, and a new personnel policy.*

Keywords: *intellectual property, unfair competition, digital transformation, customs service reform, counterfeit goods.*

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Андрошук Геннадій Олександрович — канд. екон. наук, доц., голов. н. с., Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, вул. Казимира Малевича, 11, корп. 4, м. Київ, Україна, 03680; +38 (044) 200-08-76; genandro1@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0781-9740

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Androshchuk H. O. — PhD of Economics, Associate Professor, Chief Researcher, Scientific Research Institute of Intellectual Property of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Kazymyra Malevycha Str., 11, building 4, Kyiv, Ukraine, 03680; genandro1@gmail.com; +38 044 200-08-76; ORCID: 0000-0003-0781-97407350

